

РОЛЬ НАВЧАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ СТЕЖКИ У ФОРМУВАННІ ПОНЯТЬ ПРО БІОРІЗНОМАНІТТЯ РОСЛИННОГО І ТВАРИННОГО СВІТУ

*Міронєць Л.П., Торяник В.М.
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка*

Однією із форм організації навчання майбутніх учителів біології є проведення біологічних екскурсій у природу. Більшість екскурсій організовується у природні екосистеми під час польових практик студентів. Такі екскурсії потребують затрат часу на організацію та переїзд. Оскільки територія навчального закладу Сумського державного педагогічного університету ім. А.С. Макаренка має відносно велику площу, то організація екологічної стежини на території ВНЗ є потужним засобом у формуванні в майбутніх учителів біології понять про біорізноманіття рослинного і тваринного світу рідного краю. Особливість навчальної екологічної стежини в тому, що маршрут повністю пролягає по території навчального закладу і включає об'єкти природи, які розглядаються навчальними програмами біологічних дисциплін та сприяє розширенню знань про природу рідного краю, міста.

Екологічна стежина — це спеціально обладнаний маршрут, який проходить через різноманітні екологічні системи та інші природні об'єкти, архітектурні пам'ятки, які мають естетичну, природоохоронну та історичну цінність. На цій стежині слухачі отримують усну або письмову інформацію про екологічні об'єкти. Екскурсія по стежині включає також систему завдань, які організовують та направляють діяльність студентів у природному середовищі. Завдання можуть виконуватися під час екскурсії, по її закінченні або під час польового практикуму [3].

Назву «Навчальна екологічна стежина» більшість дослідників розглядають як «ми вивчаємо природу» або «природа нас навчає» [4]. Тому основною метою організації такої стежини на території вищого навчального закладу є:

- формування понять про біорізноманіття рослинного і тваринного світу;
- розширення у екскурсантів елементарних відомостей про об'єкти, процеси та явища довкілля;
- виховання екологічної культури поведінки людини як частини загальної культури взаємин між людьми та відношення людини до природи;
- розвиток уваги, спостережливості, методичності досліджень на основі фенологічних спостережень [5].

Навчальна екологічна стежина по території навчального закладу розрахована та дві категорії відвідувачів:

- студентів біологічних спеціальностей;
- учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Навчальна екологічна стежина відвідується організовано, під керівництвом екскурсовода (екскурсоводів). Екскурсоводами під час екскурсії можуть виступати студенти старших курсів. Тривалість екскурсії залежить від аудиторії і може варіювати від 30 хв. до 1,5 год.

Форми занять на екологічній стежині можуть бути різноманітними: екскурсії, заняття польової практики, фенологічні спостереження, організація довготривалих експериментів.

Маршрут по навчальній екологічній стежині включає шість зупинок,

на яких вивчається різноманіття рослинного і тваринного світу даної території, вивчення рослинних угруповань, формування понять про життєві форми рослин, ярусність, лікарські рослини, штучні екосистеми тощо. Зупинимось детальніше на формуванні у студентів поняття про біорізноманіття.

На зупинці «Парк» доречно звернути увагу студентів на видовий склад рослин різних життєвих форм: трав'янисті — перстач сріблястий, жовтець повзучий, конюшина лучна, гикавка сиза, синяк звичайний, подорожник звичайний. Кущі представлені форзицією європейською, садовим жасмином, спіреею, бузком, вейгелою. Найпоширеніші дерева — модрина європейська, ялина колюча, береза бородавчаста, клен канадський, клен цукровий, гірकोкаштан кінський, акація біла, горобина звичайна. На цій зупинці увагу відвідувачів доречно звернути на тваринний світ. Орнітофауна представлена горобцем хатнім, миською ластівкою, горлицею кільчастою, серпокрильцем, граками, галкою, сорокою. Безхребетні тварини зустрічаються під час огляду пеньків, підстилки, що залишилися після прибирання території, стовбурів дерев. Під час екскурсії можна знайти ківсяка сірого, жужелицю зернисту, клопа смугастого, клопа конюшинового, черепашку маврську, рябокрилу мінливу, перлівницю велику, мнемозину та ін. [1].

На зупинці «Загадкава» студенти знайомляться із інтродукованими видами рослин — софорою японською та катальпою бігніонієвидною.

На зупинці «Агроценозна» вивчають особливості облаштування квітників за допомогою однорічних, дворічних та багаторічних квітково-декоративних рослин. До однорічних відносять агератум мексиканський, петунію гібридну, чорнобривці, вербену гібридну, сальвію блискучу, айстри однорічні. Серед дворічників квітково-декоративні рослини представлені гвоздиком турецькою та фіалкою триколірною. Багаторічними рослинами на квітниках є хоста ланцетоподібна, гейхера кроваво-червона, цинерарія приморська, півонія, тюльпани, айстра багаторічна.

Формування понять про біорізноманіття включає три основні етапи: підготовчий, основний та подальшого поглиблення і збагачення поняття [2]. Підготовчий етап включає спостереження біологічних об'єктів, об'єднання їх в окремі групи, виділення загальних, суттєвих ознак. На цьому етапі студенти знайомляться із життєвими формами рослин: дерева, кущі, трави; ярусністю рослин. На основному етапі відбувається побудова логічного означення нового поняття. Студент намагається самостійно сформулювати поняття «життєва форма», «ярус». На останньому етапі складається нове, повніше означення, збагачення поняття, на якому визначаються відмінні ознаки різних груп рослин, їх біологічні особливості, видові назви. Підготовчий етап відбувається під час проведення екскурсії на навчальній екологічній стежині. Основний і етап поглиблення і збагачення поняття може відбуватися як під час навчального заняття на екологічній стежині у формі завдань для самостійної роботи студентів, так і під час підведення підсумків та обговорення результатів роботи на екологічній стежині.

Таким чином, навчальна екологічна стежина по території вищого навчального закладу може слугувати одним із засобів формування у студентів біологічних спеціальностей педагогічного ВНЗ понять про біорізноманіття рослинного і тваринного світу рідного краю.

Література

1. Біологічні екскурсії та самостійні спостереження учнів у природі: Навчальний посібник / В.П. Сурднова, К.К. Карпенко, М.П. Книш. — Суми: ПП Винниченко М.Д., 2013. — 132 с.
2. Загальна методика навчання біології / За ред І.В. Мороза. — К.:Либідь, 2006. — 592 с.
3. Красножон Л.Л., Мещанінова С.В., Міронець Л.П. Організація екологічної стежини на території школи // Біологія. — 2008. — №6 (546). — С. 9-11.
4. Піхуля О, Піхуля В. Навчально-пізнавальна екологічна стежка // Біологія. — К.: Шкільний світ. — №18, червень, 2009.
5. Прахов М.М., Приходько М.П. Екскурсії з ботаніки в середній школі. — К.: Рад. Школа, 1966. — С. 122-134.

ПРИНЦИП НАОЧНОСТІ НАВЧАННЯ ПРИ ФОРМУВАННІ БАЗОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ З ОСНОВ ЗДОРОВ'Я

Новописьменный С.А.

Полтавський національний педагогічний університеті імені В.Г. Короленка

Принцип наочності при формуванні базових компетентностей майбутніх учителів з основ здоров'я полягає у тому, що за рахунок продуманого застосування засобів наочності можна посилити емоційний вплив на студентів, підвищити рівень доступності матеріалу, що вивчається, активізувати активізацію розумової діяльності студентів [1].

С. Гончаренко трактує наочність як джерело знань, на основі якого формуються чуттєві уявлення й поняття, як ілюстрацію до положень, що вивчаються, опору для абстрактного мислення. Засоби наочності застосовуються перед вивченням нового матеріалу, в процесі засвоєння понять, повторення й перевірки знань тощо [2]. Вивчення професійно орієнтованих дисциплін при підготовці майбутніх учителів з основ здоров'я обов'язково має супроводжуватися наочністю, адже не можна навчитися робити масаж чи самомасаж, використовуючи підручник, надавати долікарську медичну допомогу у невідкладних станах, якщо студент не зможе побачити, як це здійснюють компетентні фахівці тощо.

Для формування базових компетентностей майбутніх учителів з основ здоров'я при вивченні професійно орієнтованих дисциплін доцільно використовувати комплексне поєднання різних видів наочності:

- *природна наочність*: рослини, тварини (наприклад, дисципліна «Польова практика з біології»);
- *експериментальна*: наприклад, визначення рівня здоров'я людини за допомогою програмно-апаратного комплексу "Valeo-Test", що складається з набору тестів: варіаційна пульсометрія; тест фізичних можливостей; гарвардський степ-тест; тест зорово-моторної реакції; тест Люшера; тест "Самопочуття-активність-настрій"; тест "Ситуативна тривожність", для комплексної оцінки показників напруженості адаптивних систем організму людини (дисципліна «Діагностика і моніторинг рівня здоров'я») [3]; педагогічний експеримент (дисципліни "Основи науково-дослідної роботи", "Педагогічна практика в школі");
- *статична та динамічна наочність*: рисунки, фотографії, слайди, презентації, анімація, кіно, комп'ютерні навчальні моделі (будь-